

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 11, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 34:339.137(049.32)

А. К. Мідляр,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту та адміністрування,

Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, м. Вінниця

ПРАВОВІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

A. K. Midlyar,

Ph.D., Associate professor of management and administration,

Vinnitsia Trade and Economics Kiev National Trade and Economic University, Vinnitsa

LEGAL BASIS FOR THE IMPLEMENTATION OF COMPETITION POLICY

У даній статті подано аналіз розробки і реалізації конкурентної політики держави з правової точки зору, виділено етапи розвитку конкуренції в Україні. Встановлено, що конкурентного права на момент переходу до ринкової перебудови, в Україні не існувало. Тому, ті зміни в ринковій системі (відмова від адміністративно-командної системи економіки), спричинили за собою початок формування конкурентного права. Виявлено необхідність систематизації конкурентного законодавства України. Вплив і роль економіки і права (конкурентного) у формуванні антимонопольно-конкурентної політики, тісно пов'язані з початком в державі перехідного етапу до ринкової системи економіки; виділено етапи розвитку економічного і правового поля в сфері конкуренції. Врахувавши вплив на конкурентну політику, було виділено два основних фактори впливу на конкурентне право: економічний і правовий. Запропоновано основні напрямки удосконалення діяльності Антимонопольного комітету України.

This article presents an analysis of the development and implementation of competition policy from a legal point of view, isolated stages of the competition in Ukraine. Established that competition law at the time of transition to a market adjustment in Ukraine did not exist. Therefore, the changes in the market system (failure of a command economic system), led to the beginning of the formation of competition law. Necessity systematization of competition law in Ukraine. The impact and role of economics and law (competition) in the formation of antimonopoly and competition policy are closely related to the start of the state of transition to market economy; selected stages of the economic and legal framework in the field of competition. Taking into account the effect on competition policy was highlighted two main impacts on competition law, economic and legal. The basic directions of perfection of the Antimonopoly Committee of Ukraine.

Ключові слова: конкуренція, економічна конкуренція, конкурентне середовище, конкурентне право, Антимонопольний комітет України.

Keywords: competition, economic competition, the competitive environment, competition law, the Antimonopoly Committee of Ukraine.

Постановка проблеми. Розвиток конкурентного законодавства, яке відбувається в Україні, є ознакою якісних змін у суспільній свідомості, поступового переходу до побудови цивілізованої економічної системи в країні. Разом з тим, незважаючи на увагу, яку приділяють питанням формування та розвитку конкурентного законодавства, практично відсутні теоретичні розробки цих питань. «Конкурентне право» – досить нове поняття в правовій системі України, використання якого викликає серйозні суперечки серед дослідників. Саме тому варто звернути увагу на основні підходи до визначення змісту поняття «конкурентне право» в юридичній науці розвинених країн, звідки воно було запозичене.

Проаналізувавши теоретичні основи розвитку конкурентного законодавства і права України, можна відзначити, що на сучасному етапі свого розвитку конкурентне право справедливо можна віднести до окремої, незалежної галузі права України.

Фактично, конкурентного права на момент переходу до ринкової перебудови, в Україні не існувало. Тому, ті зміни в ринковій системі (відмова від адміністративно-командної системи економіки), спричинили за собою початок формування конкурентного права.

Першочергові завдання, які в той час стояли перед державою вплинули і на характер нормативно-правової бази в сфері конкуренції, яка повинна була мати антимонопольний характер. В свою чергу, зміни в правовій базі спричинили за собою зміни в структурі всієї економіки – було подолано суцільну монополізованість економіки, почався розвиток малого і середнього бізнесу, формування загальнодержавних і регіональних товарних ринків, тобто було закладено основи для формування реально діючої конкурентного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Світова історія впровадження конкурентного законодавства досягає кінця XIX століття. На сьогодні антимонопольні закони діють майже у всіх розвинених країнах. Проблематику становлення та розвитку конкурентного права в Україні досліджували такі вітчизняні вчені та практики, як: Андрощук Г.А., Бакаліньський А.А., Борисенко З.М., Валітов С.С., Вознюк А.В., Дахно І. І., Завада О.Л., Костусев О.О., Кузьмін Р.І., Лагутін В.Д., Мороз С.М., Саниахметова Н.А., Тотьєв К.Ю., Чернелєвська А.Л. та багато інших [1-4].

Ціль статті – пошук можливостей правової реалізації конкурентної політики держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентне законодавство є невід'ємною частиною механізму, що забезпечує вплив держави на економічні процеси в будь-якій сучасній економіці. Тому, його основним завданням є захист і підтримка конкурентних взаємин. Конкурентне право складається з трьох взаємопов'язаних складових:

- 1) конкурентне законодавство;
- 2) право суб'єктів природних монополій;
- 3) право захисту від недобросовісної конкуренції.

У незалежній Україні 18 лютого 1992 р., Верховною Радою України першим законом, пов'язаним з конкуренцією був Закон України «Про обмеження

монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності». Цей закон мав комплексний характер і став основою захисту конкуренції в Україні, а державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства став здійснюється Антимонопольним комітетом України відповідно до його компетенції. Закон розроблявся на базі законодавчого та практичного досвіду країн з розвинутою ринковою економікою, тому він не передбачав вітчизняних національно-історичних особливостей антимонопольного регулювання. Тому закон неодноразово доповнювався і змінювався, зокрема, в 1993, 1995, 1997, 1998 і 1999 рр.

Закон «Про Антимонопольний комітет України» визначив: основні завдання, компетентність і повноваження Комітету; правовий статус його посадових осіб та територіальних одиниць; вирішив питання матеріально-технічного та соціально-економічного забезпечення його діяльності.

Вплив і роль економіки і права (конкурентного) у формуванні антимонопольно-конкурентної політики, тісно пов'язані з початком в державі перехідного етапу до ринкової системи економіки. Тому в Україні з 1992 по 2011 роки чітко виділялися етапи розвитку економічного і правового поля в сфері конкуренції, які розглянемо нижче [5].

I етап (1992-1994 рр.): 18.02.1992 р. – Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності»; 26.11.1993 г. – Закон України «Про Антимонопольний комітет України». Для цього етапу були характерні: подолання суцільного монополізму адміністративно-командної економіки; створення нових форм власності та ін.

II етап (1994-1997 рр.): 19.04.1994 р. – «Тимчасові правила розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України»; 07.06.1996 р. – Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Для цього етапу були характерні: грошова приватизація; галузева і регіональна демонополізація; створення холдингових компаній тощо.

III етап (1997-2001 рр.): 11.12.1997 р. – Указ Президента України «Про заходи щодо реалізації державної політики у сфері природних монополій»; 26.02.1999 р. – Указ Президента України «Про основні напрями конкурентної політики України на 1999-2000 роки»; 20.04.2000 р. – Закон України «Про природні монополії»; 19.11.2001 р. – Указ Президента України «Основні напрями конкурентної політики на 2002-2004 рр.». Саме на цьому етапі вперше відбувається економічне «змагання», що призводить до того, що подальший розвиток конкуренції не можливо шляхом реструктуризації монопольних утворень.

IV етап (2001-2007 рр.): 11.01.2001 р. – Закон України «Про захист економічної конкуренції», з введенням в дію якого фактично втратив чинність Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності». На цьому етапі відбувається подальший розвиток вже існуючої конкурентного середовища на товарних ринках країни; відбувається процес «великий» демонополізації, тобто зміна форм власності великих суб'єктів господарювання.

V етап (2008-2011 рр.): Прийняття нової редакції Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (всього було внесено 9 змін, останнє – 05.06.2011 р. пов'язане із збільшенням штрафних санкцій).

Сьогодні в Україні створено цілісну систему правових та організаційних механізмів антимонопольної діяльності. Саме держава здійснює захист конкуренції.

Проаналізуємо всі порушення, пов'язані із законодавством про захист економічної конкуренції, які були відвернені Антимонопольним комітетом в 2011 р. Їх структура була такою:

- 43% – зловживання монопольною (домінуючою) позицією;
- 8% – антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання;
- 22% – антиконкурентні дії органів влади;
- 10% – недобросовісна конкуренція;
- 17% – інші порушення.

Як бачимо, великий відсоток займають антиконкурентні дії органів влади, тому з метою подальшого вдосконалення діяльності Комітету необхідно його співпраця з правоохоронними органами. Це може забезпечити підвищення ефективності у виконанні своїх функцій органами як антимонопольного комітету України, так і органами прокуратури та іншими правоохоронними органами. Для такої координації необхідно на законодавчому рівні закріпити статус Комітету як правоохоронного органу.

Все це зумовлює необхідність систематизації конкурентного законодавства України (йдеться про впорядкування діючих юридичних актів у сфері конкуренції, приведення їх до певної системи відповідно до об'єктивних потреб розвитку конкурентних відносин).

Необхідна уніфікація категоріального апарату, яка забезпечить єдність термінологічного оформлення нормативних актів. Здійснення систематизації конкурентного законодавства допоможе досягти максимальної узгодженості, цілісності та повноти правового регулювання конкурентних відносин. Процес систематизації конкурентного законодавства має здійснюватися в рамках загального кодифікаційного процесу, який відбувається в Україні.

Соціально-економічний розвиток країни та існуючі конкурентні відносини вимагають прийняття кодифікованого нормативного акту: Конкурентного процесуального кодексу України, проект якого існує більше 10 років, але ніяк не може стати реальним. Також варто відзначити необхідність змін в адміністративному законодавстві – проект змін є і знаходиться у відповідних державних структурах, але знову ж, не може стати реальним. В даний час розроблений Проект, в якому розроблені основні напрями розвитку конкурентної політики до 2020 року, який знаходиться на розгляді в зацікавлених державних органах і громадських організаціях.

Підсумовуючи вищевикладене, на наш погляд можна, з урахуванням впливу на конкурентну політику, виділити два основних фактори впливу на конкурентне право: економічний і правовий.

До економічних факторів можна віднести:

1. Вплив економіко-господарського розвитку держави на розвиток і вдосконалення конкурентного права та економічні правовідносини.
2. Зокрема, це зміна структур і форм власності, приватних господарських відносин та ін. Від мікрорівня до макрорівня.
3. Визначає напрями права, про заборону монополізації, контролю, впливу на структуру ринку та ін.
4. Вплив на зміну і вдосконалення економічної термінології та понятійного апарату конкурентного права.

До правових факторів віднесемо:

1. Вплив розвитку і зміни норм права, які враховуються і задіяні в рішенні конкурентних правовідносин.
2. Зокрема, це зміна адміністративних, цивільних, господарсько-правових і процесуальних норм права.
3. Визначає напрями формування конкурентного середовища країни.
4. Чи впливає на розвиток економічних процесів, структуру ринків та економіки в цілому.

Відзначимо, що економічний і правовий чинники знаходяться в постійній взаємодії. Як показав проведений аналіз, за останні роки відбуваються суттєві зміни і перебудова структури апарату антимонопольних органів. Нинішній варіант структури Антимонопольного комітету наведена на рис. 1.

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо основні напрями удосконалення діяльності Антимонопольного комітету України:

1. Забезпечення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, захист прав та інтересів підприємців і споживачів на соціально важливих ринках.
2. Прийняття комплексних заходів, спрямованих на запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема, на ринках у сфері земельних відносин, медичних послуг, послуг роздрібною реалізації лікарських засобів, послуг в зонах митного контролю.
3. Підвищення ефективності виявлення та припинення антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, насамперед під час проведення конкурсних процедур закупівель.
4. Посилення роботи з виявлення та припинення порушень законодавства про захист від недобросовісної конкуренції.
5. Удосконалення контролю за концентрацією та узгодженими діями суб'єктів господарювання з метою запобігання монополізації товарних ринків.
6. Посилення роботи щодо запобігання та припинення антиконкурентних дій органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю.

Рис. 1. Структура Антимонопольного комітету України

Важливим принципом стосовно конкурентної політики, а саме здійснення державного контролю за антимонопольно-конкурентною політикою. Державному контролю за антимонопольно-конкурентною політикою притаманні певні ознаки, які відрізняють цей різновид контролю від інших його видів. Такими ознаками є: суб'єкти, уповноважені здійснювати контроль; об'єкт; мета контролю. Ніхто не відмовляється від того, що антимонопольно-конкурентна політика є формою державного регулювання. В нормах чинного законодавства відсутня належним чином урегульоване питання самої антимонопольно-конкурентної політики. Відсутність законодавчо закріпленого визначення зазначеної політики призводить до ускладнень із розумінням її змісту й інших негативних наслідків, що зумовлено прогалинами у законодавстві.

Вдосконалення законодавчих засад залучення до адміністративної відповідальності за вчинення конкурентного правопорушення:

1. Конкретизувати в Кодексі України про адміністративні правопорушення, за які саме правопорушення у сфері конкуренції передбачається адміністративна відповідальність.

2. Підвищити розмір штрафної санкції за адміністративні антиконкурентні правопорушення.

3. Передбачити можливість застосування дисциплінарної відповідальності до посадових осіб органів державної влади у разі вчинення цими органами антиконкурентних правопорушень.

4. На правовому рівні закріпити повноваження органів Антимонопольного комітету України передавати матеріали справ, пов'язані з антиконкурентними правопорушеннями, скоєними органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, у разі виявлення у них ознак порушення Закону України «Про боротьбу з корупцією» до відповідних контролюючих та правозахисних органів (не до судових).

5. Розширити повноваження Антимонопольного комітету України – надати його відповідним органам повноваження розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати стягнення.

Державний контроль за реалізацією антимонопольно-конкурентної політики – це такий напрям діяльності спеціально уповноважених органів, який пов'язується із перевіркою, обліком і наглядом за діяльністю всіх учасників антимонопольно-конкурентних відносин щодо дотримання положень програм, передбачених у нормативно-правових актах, сприяння та вдосконалення на практиці програм і антимонопольно-конкурентного законодавства з метою розвитку конкурентоспроможного середовища, реалізації основних завдань внутрішньої та зовнішньої політики. Такий контроль – це реальна можливість держави підтримувати на належному рівні процес реалізації антимонопольно-конкурентної політики, втілення її у життя та забезпечення дотримання норм чинного законодавства.

Висновки з даного дослідження. Проведені дослідження в сфері конкурентного права України дозволили зробити такі важливі висновки. По-перше, потрібно на правовому рівні закріпити повноваження Антимонопольного комітету України передавати матеріали справ, пов'язаних з антиконкурентними правопорушеннями, які були скоєні органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, у разі виявлення у них ознак порушення Закону України «Про боротьбу з корупцією» у відповідні контролюючі та правозахисні структури. По-друге – розширити повноваження Антимонопольного комітету України, тобто надати його відповідним органам повноваження розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати стягнення.

Література.

1. Журик Ю.В. Антимонопольно-конкурентне право України / Ю.В. Журик. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 272 с.

2. Медведєв А.І. Контроль за дотриманням законодавства в сфері конкуренції / А.І. Медведєв. – К.: КНТЕУ, 2010. – 228 с.

3. Медведєв А. Еволюція становлення та розвитку конкурентного права України / А. Медведєв // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – №2. – С. 27-30.

4. Перемот С. Доктрина впливу в конкурентному праві України / С. Перемот // Право України. – 2012. – №3-4. – С. 171-183.

5. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main>. – Назва з екрану.

References.

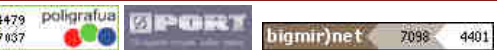
1. Zhuryk, Yu.V. (2011), *Antymonopolno-konkurentne pravo Ukrainy* [Antimonopoly and competition law], Tsentr navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine.

2. Medvediev, A.I. (2010), *Kontrol za dotrymanniam zakonodavstva v sferi konkurentsii* [Monitoring compliance with legislation on competition], KNTEU, Kyiv, Ukraine.

3. Medvedev, A. (2012), "Evolution of the formation and development of competition law in Ukraine", *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 2, pp. 27-30.

4. Peremot, S. (2012), "The doctrine of the impact of competition law Ukraine", *Pravo Ukrainy*, vol. 3-4, pp. 171-183.

5. Legislation of Ukraine (2014), available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main> (Accessed 3 November 2014).

ТОВ "ДКС Центр"